

Гарбар Є.С.

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА

В статті розглянуто сучасний стан банківської системи, проаналізовано основні фактори впливу на фінансову стійкість банківської установи, проведено їх систематизацію та групування. Виділено найвагоміші фактори впливу на фінансову стійкість банку, врахування яких дозволить виявити проблеми функціонування банку, вчасно прийняти рішення та сформулювати задачі відповідно до пріоритетності та важливості для банку. Формування діяльності банку, з урахуванням необхідності прийняття факторів впливу на фінансову стійкість установи дозволить максимально знизити ризики впливу на капітал та активи банку через зміцнення чутливих до ризику процесів.

Ключові слова: фінансова стійкість, дефіцит капіталу, управління ліквідністю, доходність, санація банку, ефективне управління.

Постановка проблеми. Стрімке падіння рівня довіри населення та суб'єктів господарювання до банківських установ за минулий рік ставить пріоритетним фінансову стійкість банку серед інших властивостей що притаманні установі. Саме поняття рівня фінансової стійкості, як симбіозу показників, в сучасних умовах може як вивести банк з фінансового ринку так і дати суттєві конкурентні переваги.

Сьогодні ряд банківських установ перебувають у нестійкому фінансовому стані та, як наслідок, їхня надійність викликає сумнів. Маючи широке коло клієнтів, зобов'язання перед якими можуть бути не виконані, дані фінансові установи поглиблюють проблему відтоку капіталів та тінізацію економіки. Зростання рівня недовіри до окремих банків негативно позначається на ситуації на фінансовому ринку в цілому. У зв'язку з тим що банківська система через специфіку своєї діяльності є невід'ємною складовою функціонування економіки, то результатом зниження фінансової стійкості банків є стримання інвестиційної активності населення та корпорацій, зниження рівня притоку іноземного капіталу, спаду ділової активності та купівельної спроможності, скорочення рівня споживання та виробництва. Отже, рівень стійкості економіки країни до дестабілізаційних факторів буде напряму залежати від здатності банківської системи протистояти стресовим явищам. Фінансова стійкість банків також визначає ставлення клієнтів до них, оскільки банк є господарюючим суб'єктом, що працює із залученими коштами. Отже, необхідним є проведення дослідження складових фінансової стійкості, зв'язку між ними та факторів впливу, що призводять до дестабілізаційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В дослідженнях економістів отримали висвітлення питання щодо стабільності та стійкості банківського сектора. Серед зарубіжних вчених дослідженнями даного напряму займалися Дж. Акерлоф, Ф. Алєн, П. Дібвіг, С.Дзьобек, І. Фішер, М. Олсен, К. Паррамоу, Дж. Ф. Сінкі. Ґрунтовним дослідженням в сфері фінансового менеджменту банківської діяльності присвячені наукові праці Алексеєнко Л.М., Барановського О.І., Болгар Т.М., Вожжова В.П., Воробйової О.І., Герасимовича А.М., Зінченко В.О., Карче-

ва Г.В., Козьменко С.М., Кушнір К.О., Міщенко В.І., Примостки Л.О., Птащенко Л.О., Смовженко Т.С., Твасієв А.М. [2; 6; 8; 11; 12]. Автори мають різні точки зору з приводу змісту стійкості, надійності та стабільності банків, а також факторів що формують вплив на фінансовий стан банку. Як правило, методом збільшення ступеню фінансової стійкості, за думкою більшості вчених, є - капіталізація банку, як джерело покриття вже наявних ризиків. Вивчення публікацій показало, що єдиний підхід до поняття стійкості банку не сформувався. Методики оцінки фінансової стійкості банків, що використовуються на практиці, в основному призначені для констатації рівня фінансової стійкості банку, та не розкривають вагомість елементів впливу на стан банку. Також, за рамками досліджень залишаються питання відповідності механізму оцінки змінним умовам економічного середовища, що також можливо проаналізувати тільки через вплив окремих чинників на стійкість установи. Наявність дефіциту капіталу також констатується як факт, але не наводиться розгляд окремих чинників контроль яких може знизити рівень дефіциту. Саме вплив складових роботи банку, як елементів фінансової стійкості потребує ґрунтового дослідження.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення та аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів, які впливають на фінансову стійкість банків, визначення їх місця та пріоритетності в залежності від вагомості впливу на фінансову стійкість банку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Концепції роботи банківських установ за останній рік набули суттєвих змін. Так стрімке зниження ліквідності, погіршення стану портфелів, значна валютна переоцінка, зростання рівня недовіри до установ з боку клієнтів вивели боротьбу за існування установи на перший план. Ринок капіталу, як іноземного так і національного суттєво скоротився, завдяки чому капіталізація для багатьох установ є недоступною. В даний час банкам необхідно суттєво змінювати принципи своєї діяльності, тим самим пріоритетними ставити засади формування збалансованих якісних активів разом із скороченням витрат у зв'язку із зниженням маржі між активним та пасивними операціями відповідно до наявних тенденцій розвитку ринку. Тобто формувати політику стійкості установи не лише на короткостроковий період, а втілювати її у процесі стратегічного розвитку. Фінансова стійкість банку формується на основі багатьох факторів, які в залежності від якісних

© Гарбар Євгеній Сергійович, аспірант Київського національного торговельно-економічного університету, начальник управління кредитних ризиків ПАТ «УКРІНБАНК», e-mail: 3021092@gmail.com

характеристик впливу можуть мати як позитивне так і негативне значення. Відповідно до праць В.В. Рисіна [5; 8; 9; 13], на втрату банком фінансової стійкості можуть впливати наступні фактори:

- зниження якості активів;
- втрата довіри з боку вкладників (відтік коштів);
- зниження ліквідності;
- зниження рівня капіталізації;
- скорочення ресурсної бази;
- зростання процентних ставок;
- збільшення обсягів неповернених кредитів;
- складність із залученням зовнішніх інвестицій;
- зниження кредитних рейтингів банків.

На нашу думку, зв'язок між всіма переліченими факторами можливо виділити на основі ризиків, що притаманні банківській діяльності. Наприклад, зниження ліквідності не може відбуватися без впливу на ресурсну базу, також як і без втрати довіри з боку вкладників, адже кошти фізичних та юридичних осіб складають більшість пасивів по системі банків (51,47%

станом на 01.01.2015 р.). Дефіцит ресурсної бази та низька довіра до установи з боку клієнтів є одними із основних складових факторів визначення рейтингу установи та банківської системи в цілому. В свою чергу, зовнішні інвестори оцінюючи ризик інвестиції приймають рейтинг фінансової системи та окремого банку як одним із вирішальних чинників при проведенні оцінки доцільності інвестування. Такий самий зв'язок можливо прослідити також по активам банку. Так, основою якості активів є висока платіжна дисципліна позичальників, та економічна здатність виконання ними прийнятих на себе зобов'язань. Низька платіжна дисципліна веде до накопичення обсягу негативно-класифікованих активів, як наслідок - неповернення в строк наданих фінансових ресурсів, що у свою чергу створює дефіцит ресурсної бази та в процесі пошуку ресурсу банк вимушений підіймати відсоткові ставки для покриття дефіциту ліквідності. Отже, фактори що наведені В.В. Рисіним породжують два основних типи ризику, що мають між собою взаємозв'язок:

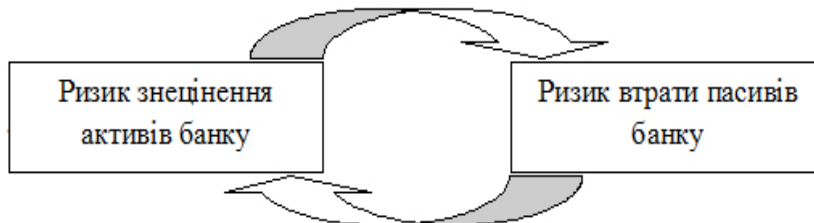

Рис. 1. Взаємозв'язок ризиків впливу на діяльність банку
(складено особисто автором)

Дані ризики за своєю суттю є внутрішніми для банку, але присутній і зовнішній вплив на фінансову стійкість установи. Прикладом можуть бути фактори, виділені В.В.Коваленко, а саме:

- високі ризики кредитування через неефективну структуру економіки;
- залежність банківської системи від фінансового стану підприємств - позичальників;
- зростання ризиків, пов'язаних із фондовим ринком і динамікою цін на окремих сегментах фінансового ринку;
- проблеми з поверненням зовнішніх запозичень;
- рівень капіталізації банківської системи;
- низька якість ресурсів;

- проблеми рефінансування банків;
- високий рівень політизованості процесів у банківській системі [10].

Наведені В.В. Коваленко фактори генерує та регулює держава. Саме держава визначає основні засади діяльності та проводить поточне регулювання стану фінансового ринку. Так, у випадку, якщо банківська установа як суб'єкт ринку має можливість впливати на фактори, наведені В.В. Рисіним, тобто формувати характер багатфакторного впливу, то фактори, наведені В.В.Коваленко, мають однофакторний характер впливу – впливають тільки на суб'єктів, але побудовані, ґрунтуючись на засадах політики управління фінансовим ринком державою.

Фактори зовнішнього впливу на банківську устанovu також можливо поділити на такі групи :

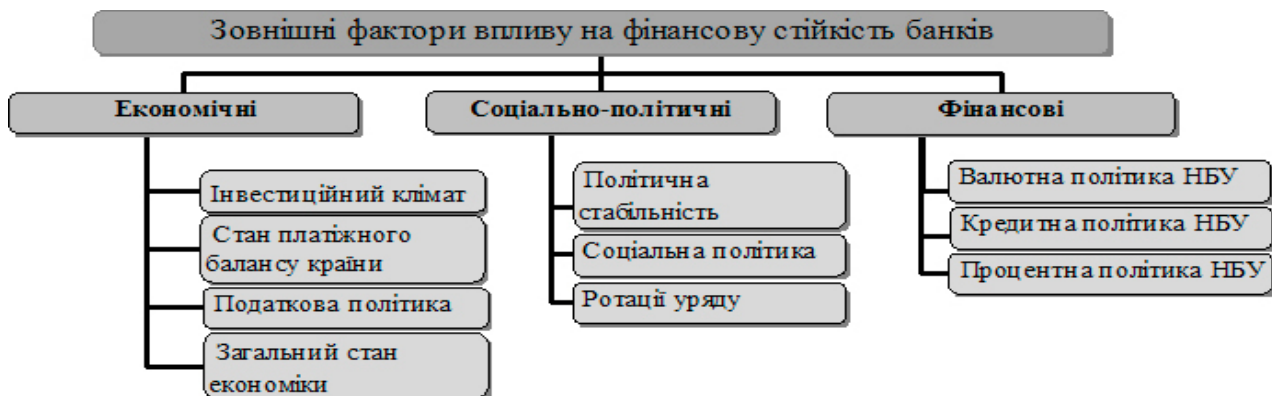

Рис. 2. Зовнішні фактори впливу на фінансову стійкість банків
(складено особисто автором)

Вплив економічних факторів можливо прослідкувати через рівень ділової активності в економіці країни. Всі перелічені фактори в економічному блоці є факторами загального рівня розвитку економіки держави. Так, привабливий інвестиційний клімат, збалансований платіжний баланс країни, виважена податкова політика стимулюють розвиток економіки, розвиток сприятливого інвестиційного клімату, що в свою чергу створює необхідність функціонування механізму розподілу фінансових ресурсів – кредитування економіки. Ці процеси забезпечують зростання економіки через розвиток бізнесу та добробуту населення. Враховуючи, що підприємства на етапі розвитку мають найбільшу необхідність у ресурсі, банки мають змогу формувати портфелі активів через розміщення тимчасово вільного ресурсу серед надійних позичальників.

Соціально-політичні фактори формують сприятливий клімат для розвитку банківського сектора. Так, низький рівень ротації уряду забезпечує стабільність розвитку держави та банківського сектора як її складової. Політична стабільність передбачає успішне функціонування банківських установ, ґрунтуючись на рівновазі, збалансованості банківської системи та політичних інститутів як джерела акумулювання та розподілу коштів.

Фінансові фактори повністю формуються НБУ, саме регулятор формує засади роботи банківських установ і від ефективності формування політики Національного банку залежить добробут всієї фінансової системи.

Окремий статус у системі факторів впливу на фінансову стійкість необхідно надати фактору позиції банку на ринку фінансових послуг.

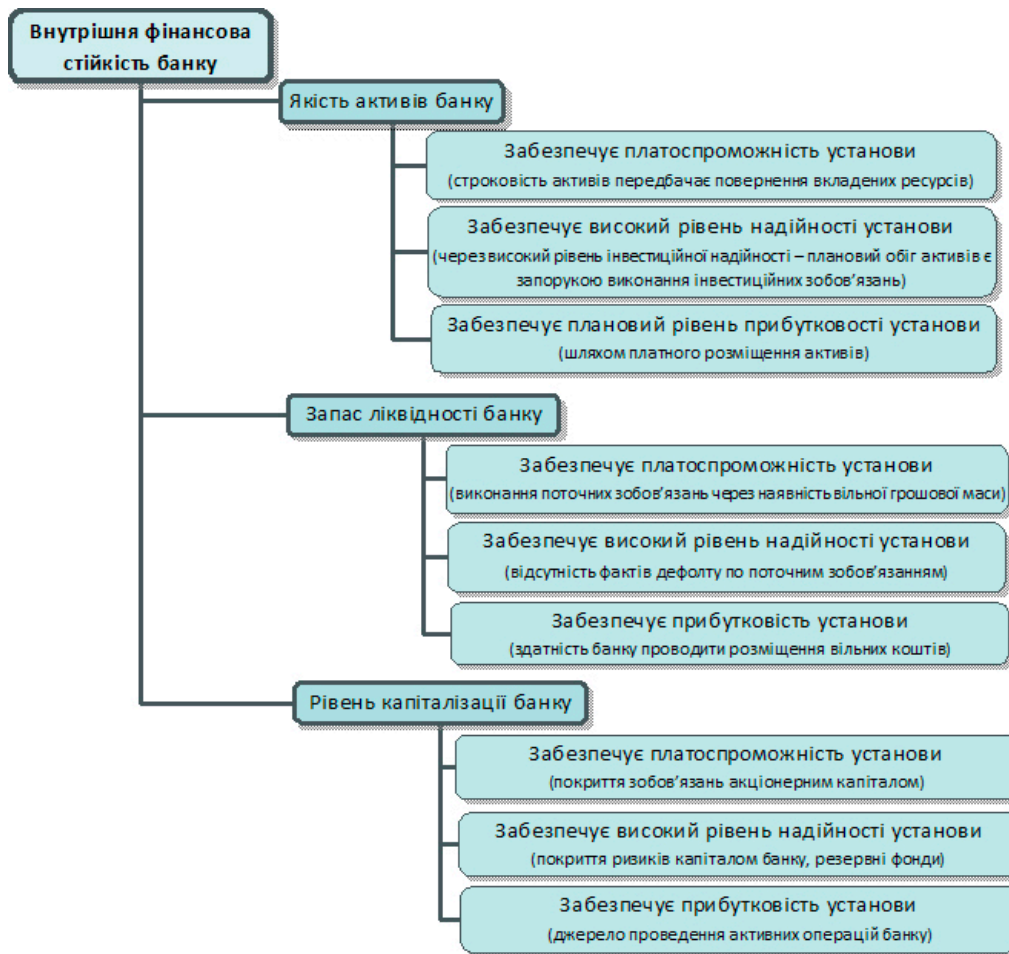

Рис. 3. Чинники впливу на фінансову стійкість банку
(складено особисто автором)

Саме рівень соціально-господарської вагомості банку в країні надає банку суттєвих конкурентних переваг, серед яких можуть бути такі, як: цільове фінансування, розподіл бюджетних коштів, пріоритетне рефінансування, або значні клієнтські потоки, що генерують окремі програми. Прикладом можуть бути такі банки, як: Ощадбанк, Укрексімбанк, Сіті банк, Укргазбанк, Приватбанк.

Аналізуючи наведені фактори, можливо розглядати фінансову стійкість у контексті внутрішніх та зовнішніх складових.

Внутрішня фінансова стійкість банку – це набір збалансованих факторів, що забезпечують функціонування установи банку на достатньому рівні. Такими факторами можуть бути платоспроможність (з точки зору достатності ліквідності та повернення активів) та прибутковість (з точки зору капіталізації та покриття витрат діяльності).

Зовнішня фінансова стійкість – це рівень успішності функціонування банку на фінансовому ринку, що здобутий через адміністративний вплив держави, або в результаті високого рівня конкурентної позиції установи.

Слід зазначити, що здобуття зовнішньої фінансової стійкості є метою кожної установи, адже значний рівень зовнішньої фінансової стійкості дає можливість більш ефективно генерувати прибуток. Здобуття зовнішньої фінансової стійкості може бути результатом плідної роботи установи, але може бути і часткою стратегії розвитку держави, у випадку необхідності наявності суб'єкта фінансового ринку для обслуговування цільових програм або розподілу коштів. Через можливу наявність адміністративного впливу помилково було б твердження, що тільки успішний банк може здобути зовнішню фінансову стійкість. Високий рівень корупції та низький рівень надійності зобов'язань держави відносять показники діяльності установи на другий план під час прийняття рішень про включення установи до переліку стратегічно вагомих.

Отже, в сучасних умовах розвитку вітчизняного банківського ринку фінансова установа має можливість будувати свою діяльність, керуючись політикою побудови внутрішньої фінансової стійкості. Симбіоз високих оцінок факторів впливу на внутрішню фінансову стійкість у сукупності буде зміцнювати установу та мінімізувати ризики впливу дестабілізаційних процесів.

Враховуючи це, виділимо основні чинники впливу на фінансову стійкість банку, що можуть призвести до дестабілізації установи (рис.3).

З точки зору стійкості банківської установи з боку клієнтів найвагомим є фактор достатності ліквідності та якості і рівня капіталу банку, адже клієнтами банку, як правило, не приймається, чи приймається лише через прибуток, фактор якості активів. Більше того, дані для визначення цього фактора не є публіч-

ними, та провести аналіз якості активів (рівень робочих активів, дефіцит резервування тощо) можуть лише контролюючі органи, або сам банк. Навпаки, для банківської установи найбільш важливою є якість активів як системоутворюючий фактор діяльності установи. Якісні, надійні активи забезпечують досягнення головної мети ведення бізнесу – генерування прибутку. Надмірний або неефективно розподілений капітал, чи надмірна ліквідність ведуть до зменшення рівня прибутковості, що теж формує негативний вплив.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На цьому етапі вітчизняна банківська система знаходиться у пошуку вирішення проблеми посилення власної фінансової стійкості. Зменшення рівня ділової активності позичальників, скорочення інвестицій та відтік капіталів призводять до зменшення частки робочих активів у портфелях банків. Але банк не може існувати без проведення активної діяльності, отже оновлення активів, накопичення ліквідності та капіталізація установи є процесами, які відбудуться в банківській системі у будь-якому випадку.

Беручи це до уваги, банківські установи повинні формувати політику розвитку, спираючись на вектор забезпечення фінансової стійкості. Визначення та систематизація факторів впливу на фінансову стійкість нададуть можливість оцінити кількісний вплив цих факторів на діяльність конкретного банку, виявити проблемні місця функціонування установи та вчасно сформувавши заходи щодо вирішення наявних проблем. Дослідження та врахування цих факторів надасть можливість забезпечити успішне функціонування банківської установи, а в комплексі – фінансової системи країни.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Duttagupta R. The Anatomy of Banking Crises / R. Duttagupta, P. Cashin // IMF Working Paper. – 2008. – № 93. – 39 p.
2. Dziobek C. Lessons from Systemic Bank Restructuring / C. Dziobek, C. Pazarbasioglu // IMF Working Paper. – 1998. – № 14. – 24 p.
3. Laeven L. Systemic Banking Crises: A new Database / L. Laeven, F. Valencia // IMF Working Paper. – 2008. – № 224. – 78 p.
4. Барановський О. Антикризисні заходи урядів і центральних банків зарубіжних країн / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. – № 4. – С. 8–19.
5. Барановський О. Проблемні банки: виявлення й лікування / О. Барановський // Вісник НБУ. – 2009. – № 11. – С. 18–31.
6. Зінченко В.О. Організація ефективного банківського нагляду в Україні / В.О. Зінченко // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. – № 2. – С. 67–73.
7. Івасів І.Б. Макроекономічне стрес-тестування банків: монографія. / І.Б.Івасів, А.В.Максимова, Р.В. Корнилюк. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 20–117.
8. Карчева Г. Особливості функціонування банківської системи України в умовах фінансово-економічної кризи / Г. Карчева // Вісник НБУ. – 2009. – №11. – С. 10–16.
9. Кравченко І. Криза та регулювання фінансової системи: уроки і перспективи / І. Кравченко, Г.Багратян // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 19–23.
10. Коваленко В. В. Антикризисне управління в забезпеченні фінансової стійкості банківської системи: монографія / В. В. Коваленко, О. В. Крухмаль. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 198 с.
11. Міщенко В. Капіталізація банківської системи України: сьогодення та перспективи / В.Міщенко // Вісник НБУ. – 2013. – № 7. – С. 11–17.
12. Тавасиев А.М. Антикризисное управление кредитными организациями: учебное пособие / А.М.Тавасиев. – М.: ЮНИТИ, 2006 – 474 с.
13. Міжнародні вимоги щодо діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eba.europa.eu/regulation-and-policy/implementing-basel-iii-europe>.